

УДК 324:321.74

Л. І. Валюх – кандидат історичних наук, доцент кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету

Теоретичні засади референдуму як інституту в системі соціалістичної демократії

Роботу виконано на кафедрі політичних наук РДГУ

У статті розглянуто теоретичні засади трактування інституту референдуму в системі соціалістичної демократії. Радянська ідеологія обґрунтувала реальну можливість надати всенародному волевиявленню демократичного змісту винятково в умовах соціалістичної системи, але на практиці перевагу надавали представницькій демократії, яка створювала можливість визначального впливу на функціонування інститутів прямої демократії. Доказано, що, незважаючи на претензії на виняткову демократичність, радянська політична система була далекою від реалізації на практиці засад демократичного устрою, оскільки пріоритетною метою участі громадян у політичному житті була легітимація наявної політичної системи.

Ключові слова: референдум, плебісцит, демократія, соціалістична система.

Валюх Л. И. Теоретические основы референдума как института в системе социалистической демократии. В статье рассмотрены теоретические основы трактовки института референдума в системе социалистической демократии. Советская идеология подчеркивала реальную возможность придать всенародному волеизъявлению демократического содержания исключительно в условиях социалистической системы, но на практике преимущество предоставлялось представительной демократии, которая создавала возможность определяющего влияния на функционирование институтов прямой демократии. Доказано несоответствие претензий советской политической системы на исключительную демократичность реализации на практике принципов демократического строя, поскольку приоритетной целью участия граждан в политической жизни была легитимация существующей политической системы.

Ключевые слова: референдум, плебисцит, демократия, социалистическая система.

Valjuch L. I. The Theoretical Basis of the Referendum as an Institution in the System of Socialist Democracy. The paper reviews the theoretical foundations of the interpretation of the referendum of the Institute in the system of socialist democracy. The soviet ideology underlined the real possibility to give national will of democratic maintenance exceptionally in the conditions of the socialistic system, but in practice advantage got to representative democracy that created possibility of qualificatory influence on functioning of institutes of direct democracy. It is proved that despite of the claims to the sole democracy, the political system of Soviet Union was far from realization in the practice of the principles of the democratic system, because a priority aim for citizens' participation in political life was the legitimacy of the existing political system.

Key words: referendum, plebiscite, democracy and the socialist system.

Постановка наукової проблеми та її значення. Процес демократизації, набувши в останній третині ХХ ст. глобального характеру, призвів до підвищеного інтересу до демократичних інституцій унаслідок і геополітичного поширення, і зростаючої практики їх застосування в кількісному аспекті. Особливо це стосується інститутів прямої демократії, в основу яких покладено один з основних демократичних принципів – принцип народовладдя. Із формальної точки зору найповніше цей принцип може реалізовуватися через інститут референдуму. Практика пострадянських держав, що інтегрували у власні політичні системи через цей інститут, виявила і позитивні, і проблемні (з огляду на дотримання їх відповідності демократичним засадам) його характеристики. Вони вповні глибоко і всебічно проявили себе в умовах перехідного суспільства.

Актуальність дослідження полягає у визначальному впливі референдумів на здобуття незалежності, на зміст і характер розвитку трансформаційних політичних процесів у державах – колишніх республіках СРСР, зокрема і в Україні. Окрім того, референдуми пов'язані зі становленням і розвитком нових політичних та економічних структур і відносин. Дослідження ролі та місця референдуму в соціалістичній політичній системі дає змогу пояснити багато аспектів функціонування згаданого вище інституту в умовах демократичного транзиту політичної системи України (зокрема зміст і мету нового Закону України «Про всеукраїнський референдум»).

Аналіз досліджень і публікацій, присвячених цій проблемі, дає можливість виділити в окрему групу радянські дослідження, характерною ознакою яких є зосередження здебільшого на теорії і, частково, на критиці практики та теорії реалізації референдумів в умовах капіталістичного суспіль-

ства, що було зумовлено відсутністю можливості аналізу практики (оскільки практичного застосування інститут референдуму в СРСР не дістав, а практика країн соціалістичного табору давала лише поодинокі приклади його реалізації). У статті розглядаються праці радянських науковців здебільшого як джерела, а не наукові дослідження. Проте серед значної кількості авторів, таких як Г. Барабашев, К. Шеремет, І. Ільїнський, В. Кабишев, В. Лучин, Р. Сафаров, В. Суворов, слід відзначити праці Л. Волової [4] та В. Котока [8], які обґрунтували існування референдуму та всенародного обговорення як окремих інститутів усупереч панівним у радянській історіографії поглядам.

Що стосується пострадянського періоду дослідження цього питання, то науковці, як правило, звертаються до реалій прямої демократії радянської системи здебільшого лише в контексті історичного екскурсу, відзначаючи, однак, що труднощі періоду здобуття незалежності та процесів державотворення, пов'язані з волевиявленням на референдумах, мають «радянське» коріння [7; 10; 13; 20]. Прикладом наукової праці, у якій цій проблемі відводять належне місце, може слугувати монографія В. Погорілка та В. Федоренка «Референдуми в Україні: історія та сучасність» [17].

Мета статті – розкрити основні риси трактування поняття демократії із соціалістичних позицій з огляду на визначення ролі та місця в ній інституту референдуму.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як свідчить історія, жодна тоталітарна політична система не визнає себе тоталітарною (єдиний виняток – Італія за Б. Муссоліні, якому, власне, і належить винахід терміна «тоталітаризм», що сам дуче розумів швидше як синонім етатизму, його вищий ступінь, і лише згодом цей термін стали вживати на означення недемократичності [5, 14–15]). Навпаки, лідери і прихильники недемократичних режимів та ідеології стверджували (і продовжують стверджувати), що такі політичні системи насправді являють собою особливий різновид демократії, який якісно перевищує всі інші. Не була винятком і соціалістична система, що теж претендувала на виняткову демократичність. А оскільки ставлення до демократичних інститутів і їх застосування на практиці залежить від розуміння демократії як суспільного явища взагалі, то, говорячи про місце референдуму в радянській системі, слід з'ясувати, як саме трактувалося поняття демократії із соціалістичних позицій.

Теоретики марксизму-ленінізму претендували на об'єктивне наукове розуміння демократії, розглядали її в нерозривному зв'язку з матеріальною основою життя суспільства та його класовою структурою. Вважаючи соціалістичну демократію історично вищим типом політичної демократії і, відповідно, історично обмеженою демократію буржуазну, все ж відзначали її прогресивний характер у певних межах. Демократія, навіть формальна (в умовах капіталістичного суспільства), надає більше можливостей (порівняно з авторитаризмом і тоталітаризмом) для боротьби за права трудящих, що, у свою чергу, створює умови для переходу до більш розвинутого типу демократії – соціалістичної, яка є результатом доведення буржуазно-демократичної революції до логічного завершення [3, 32]. Хоча радянський устрій, на думку В. І. Леніна, «означає розрив з буржуазним демократизмом і виникнення нового всесвітньо-історичного типу демократії, а саме: пролетарського демократизму або диктатури пролетаріату» [3, 32]. Саме для соціалістичної демократії, на відміну від її буржуазного аналогу, характерна наповненість демократичної форми демократичним змістом [9, 8; 11, 28]. Тобто йдеться не лише про визнання народу джерелом влади, а й створення умов для її здійснення через інститути представницької та безпосередньої демократії, завдяки яким маси беруть реальну участь в управлінні державою, що є важливим виявом соціалістичної демократії [19, 30].

Отже, в основу політичної концепції влади соціалістичної демократії покладено волю більшої частини народу (робітничого класу за участі трудового селянства), або ж із повною перемогою соціалізму – всього народу (перетворення пролетарської демократії у всенародну [9, 25]). Вона виступає одним із різновидів колективістських концепцій демократії, ідеалом яких є поголовна участь мас в управлінні суспільством. Такі концепції передбачають абсолютизацію загальних інтересів і в разі спроб реалізації на практиці несуть загрозу перетворення демократичного принципу влади народу (влади більшості) в основу формування тоталітарної системи, що, власне, й відбулося.

Соціалістична безпосередня демократія визначилась як ініціатива та самостійність народних мас в управлінні державою, їхнє пряме волевиявлення при виробленні та прийнятті державних рішень, а також безпосередня участь у їх здійсненні. Вона передбачала не окремі інститути безпосередньої участі громадян, а систему взаємодії прямої демократії з демократією представницькою [8, 17]. З усього переліку форм можливого здійснення радянським народом волевиявлення – всенародного

обговорення і всенародного голосування (референдум) із найбільш важливих питань державного життя; всезагальних виборів до рад і виборів народних суддів; наказів виборців депутатам; регулярних звітів виконавчих і розпорядних органів перед радами та населенням, широкого залучення громадян до участі в їхній роботі; відкликання виборцем депутатів і народних суддів; систематичного інформування населення радами та створеними ними органами про свою діяльність і прийняті рішення; звітів депутатів перед виборцями; зборів трудових колективів і громадян по місцю проживання [2, 12–13] – на практиці надавалася перевага не тим формам, що передбачають кінцевий результат, а формам, які, по суті, є виявленням суспільної думки, несуть консультативний характер і без інститутів представницької демократії (що покликані були враховувати виявлену суспільну думку у своїй діяльності) втрачають сенс свого існування. Тісний взаємозв'язок безпосередньої демократії з представницькою не тільки в процесі напрацювання та прийняття рішень, але і в ході їх реалізації [9, 30] – у чому й полягала винятковість демократичності радянської системи – давав можливість контролювати волевиявлення. Це, у свою чергу, використовувалося з метою легітимації політичної системи, оскільки в усіх стадіях розвитку державної волі – ініціативі, обговоренні та прийнятті рішень – особливо тих, що передували передуючих прийняттю державного рішення, радянська система давала можливість (на відміну від буржуазної демократії) «найбільш повною мірою виявити і всесторонньо розкрити інтереси та потреби народних мас» [8, 17].

З огляду на це, прийняття рішень через референдум не мало сенсу, оскільки, по суті, зводилося до простого ствердження власного волевиявлення, реалізованого радянським народом через ініціативу та обговорення проєктів. З іншого боку, особливістю соціалістичного референдуму, на відміну від референдуму в капіталістичній політичній системі, де учасники обмежуються лише можливістю висловитись за або проти винесеного на голосування рішення [1, 101–102], є попереднє всенародне обговорення питань перед винесенням на голосування, у результаті якого враховують висловлені зауваження та пропозиції [18, 18].

Таке комплексне розуміння дало можливість окремим фахівцям ототожнювати попереднє обговорення з консультативним референдумом [8, 14]. А звідси – цілком паритетно розглядати референдум і всенародне опитування, оскільки обидві ці форми волевиявлення включають у себе опитування громадян [15, 8]. Але більшість радянських авторів розрізняли ці поняття, наголошуючи на самостійності державно-правових інститутів. Незважаючи на відсутність нормативно-правового регулювання, а можливо, саме завдяки такій відсутності, радянські науковці, досліджуючи можливість застосування референдуму в умовах соціалістичної держави, досить точно виділяли характерні риси цього інституту.

Перші згадки про референдум в офіційних документах радянської влади пов'язані з реалізацією через нього народного суверенітету, точніше, одного з його складників, а саме – права нації на самовизначення. В. Ленін визнавав право на референдум за «націями, які відділяються», що було відображено в рішенні Першого Всеросійського з'їзду Рад (1917 р.). Рішення мало суто декларативний характер, як і визнання делегації Радянського уряду на Брестських мирних переговорах за кожною недержавною нацією в складі воюючої сторони права на вільне самовизначення аж до відділення та утворення самостійної держави, через референдум усього населення області, яка самовизначається. Останнє, як уважають дослідники, було лише результатом тієї ситуації, яка склалася на міжнародній арені, – Європа схилилася саме до референдумів як демократичного інституту мирного розв'язання територіальних проблем [21, 57].

Натомість радянська влада виступала за здійснення права на самовизначення нації у сфері міжнародних відносин через плебісцит, плануючи, реалізувавши це право через народне голосування, досягати зовнішньополітичних цілей. У багатьох радянських документах для означення цього інституту міжнародного права використовували термін «референдум» на знак прихильності до застосування саме такого терміна В. Ленінін, який переважно контролював зміст та підписував документи, що передбачали використання волевиявлення через голосування. Такі «референдуми-опитування місцевого населення» або ж «референдуми з національних проблем» були передбачені рядом офіційних документів радянської влади, а саме: додатковим німецько-російським договором від 27 серпня 1918 р. (щодо долі Естляндії та Лівонії), положенням мирних переговорів з Українською Державою (з приводу визначення кордонів), декретом РНК РФСР про «Турецьку Вірменію» від 11 січня 1918 р. (право на самовизначення за певною територією), договором Росії та Фінляндії від 1 березня 1918 р. (про передачу Печенги), протоколом із Польщею від 24 лютого 1921 р. (про опитування насе-

лення під час проведення кордонів) [22, 63–64]. Більшість із них не була реалізована у зв'язку з розв'язанням територіальних проблем силовими методами. Чи не єдине волевиявлення, на реалізації якого наголошувала радянська держава, було пов'язане із самовизначенням населення Бессарабії, яка згідно з версальською системою договорів після Першої світової війни опинилася в складі Румунії. Ідею проведення плебісциту на цій території не підтримали ні з боку румунської влади, ні з боку міжнародної спільноти.

Отже, передбачені міжнародно-правовими актами радянської влади «референдуми» були за своєю суттю плебісцитами.

Що стосується власне референдумів, то хоча їх проведення в умовах капіталізму всіляко критикувалося, цей політичний інститут діставав позитивну оцінку при розгляді демократичного політичного устрою. Виходячи з того, що політична демократія суттєво відрізняється (в кращий бік) від демократії капіталістичної, то інститут референдуму повинен бути пристосований до реалій радянської державної системи [12, 36].

Уперше інститут референдуму був закріплений у конституції 1936 р. Запроваджуючи референдум, «сталінська» Конституція визначала в окремих положеннях особливості застосування інституту в соціалістичній політичній системі. Насамперед проведення референдуму було можливим тільки за рішенням Президії Верховної Ради СРСР або ж на вимогу однієї з республік. Така вимога могла виходити лише від Верховної Ради республіки, яка визнавалася вищим органом влади союзної республіки [12, 38]. Характерною особливістю було те, що Конституція визначала референдум не як спосіб прийняття законів (законодавча влада, згідно з тією ж Конституцією, належала винятково Верховній Раді СРСР, повноваження якої за ст. 146 поширювались і на конституційні питання), а як дуже важливу, але все ж підготовчу стадію законодавчого процесу [12, 37]: проект закону, перед розглядом і затвердженням Верховною Радою, виносився на референдум. У разі схвалення більшістю населення, проект все ж повинен пройти процедуру затвердження у Верховній Раді.

З огляду на це, радянський референдум визначався як «всенародне опитування», а не «всенародне голосування» [12, 37], а отже, слугував лише засобом виявлення думки народних мас. Таким чином, Конституція не запроваджувала нового для радянського державного права інституту, а фактично застосовувала новий термін для означення інституту опитування. Визнавалося також доцільним перед проведенням всенародного опитування застосовувати всенародне обговорення [12, 39]. Поправки і доповнення входили до компетенції Верховної Ради, яка повинна була повністю враховувати результати референдуму при затвердженні законопроекту [12, 38].

Штучне ототожнювання референдуму з опитуванням усунула лише конституція СРСР 1977 р. Уперше в конституційній практиці було передбачено винесення найважливіших питань державного життя на всенародне обговорення, а також на всенародне голосування – референдум.

Стаття 108 Конституції СРСР передбачала, що закони СРСР приймає Верховна Рада СРСР або проходить всенародне голосування (референдум), яке ініційоване рішенням цієї ж Верховної Ради. Конституція передбачала також можливість проведення референдуму з питань, у розв'язанні яких не було досягнуто згоди між палатами Верховної Ради (ст. 115). Щоправда, розв'язання таких питань могло бути перенесено на наступну сесію Верховної Ради СРСР. Аналогічні положення про можливість внесення на референдум найбільш важливих питань державного життя, а також прийняття заходів народним голосуванням передбачалось і в Конституціях союзних республік – за рішенням Верховної Ради республіки, тим часом як конституції автономних республік референдуму не передбачали [14, 44].

Загальносоюзна конституція 1977 р. та відповідні конституції республік СРСР не були перетяжені нормами, що регламентують інститут референдуму. На практиці, як і багато інших положень основних законів, така форма волевиявлення ігнорувалась, і детальної законодавчої бази цього інституту в СРСР не було, незважаючи на певні спроби визначення механізмів його реалізації.

Незабаром після прийняття Конституції СРСР, у грудні 1977 р., Президія Верховної Ради СРСР затвердила план законодавчих робіт стосовно приведення законодавства СРСР у відповідність до норм нової Конституції, яким було передбачено і розроблення закону про референдум. Окремий розділ про референдум СРСР було внесено в проект закону про всенародне обговорення важливих питань державного життя [20, 140], але в тексті прийнятого закону про референдум згадки немає [6, 7–8]. Відсутність законодавства було суттєвим фактором впливу на проведення референдумів у СРСР.

Позитивний момент можна відзначити в прийнятті закону про всенародне обговорення, що доволі чітко визначив поняття цього політичного інституту [17, 7–9], тим самим створивши певну перешкоду для подальшого ототожнення обговорення з референдумом. Проте конституційне закріплення референдуму потребувало подальшого визначення механізмів реалізації народного волевиявлення через згаданий вище інститут.

Загалом основа радянського поняття демократії – ідея самоуправління народу – відображала класичні уявлення про демократичний спосіб правління, що тягнуться із часів розквіту полісної системи Стародавньої Греції. Соціалістична система, ґрунтуючись на беззаперечній упевненості, що лише диктатура робітничих мас (диктатура більшості) може бути визначена як демократія, була прикладом реалізації на практиці одного з різновидів концепцій демократії. Ідеться про колективістську демократію, яка з-поміж усіх інших концепцій теоретично створює найбільше передумов для тоталітаризму.

Ідея самоуправління народу передбачала пріоритетність значення в політичній системі інститутів прямої демократії. Водночас метою участі громадян у політичному житті була легітимація чинної політичної системи, причому легітимація зовнішнього спрямування – щодо навколишніх політичних систем. Оскільки внутрішня діяльність командно-адміністративного апарату була направлена на легітимацію в радянському суспільстві відсутності самої легітимності системи, то насправді перевага надавалася представницькій демократії, якій створювалась можливість визначального впливу на функціонування інститутів прямої демократії. Особливо це стосувалося їхніх результатів – радянська система взаємодії таких інститутів передбачала прийняття остаточних рішень представницькими органами влади.

Ставлення до інституту референдуму було неоднозначним. З одного боку, у більшості випадків лунала критика і на адресу його теоретичних та правових засад, і на адресу практичного застосування в несоціалістичних політичних системах. З іншого – референдум уважали тим інститутом, який варто було запозичити й соціалістичній системі, оскільки саме в умовах соціалістичної держави існувала реальна можливість позбутися вад, характерних для інституту в капіталістичному суспільстві, та надати демократичній формі (тобто всенародному волевиявленню) демократичного змісту.

Загалом зміст поняття референдуму, його функціональні особливості в політичній системі були в СРСР лише науково-теоретичною проблемою. При всіх можливостях контролю за волевиявленням громадян практика соціалістичного будівництва не знала випадків застосування такого інституту. Це пояснюється і умовами становлення та розвитку радянської системи, проявами культу особи, і відсутністю законодавства про референдуми. Крім того, лише конституційного закріплення, у якому не передбачалося механізмів реалізації інституту в умовах соціалістичної системи, було явно недостатньо.

Висновок. Отже, незважаючи на претензії на виняткову демократичність, радянська політична система була далекою від реалізації на практиці засад демократичного устрою і спромоглася на реальні кроки демократизації суспільно-політичного життя лише на початку 90-х рр. XX ст. внаслідок розгортання перебудови та під тиском загрози розпаду СРСР.

Список використаної літератури

1. Амбарнов С. Ю. Законодательство о референдуме (Сравнительный анализ) / С. Ю. Амбарнов // Государство и право. – 1992. – № 4. – С. 129–132.
2. Барабашев Г. В. Непосредственная демократия в СССР / Г. В. Барабашев, К. Ф. Шеремет. – М. : [б. и.], 1984. – 64 с.
3. Беленький В. Х. Ленинские идеи о демократии и современность / В. Х. Беленький. – Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1991. – 168 с.
4. Волова Л. И. Плебисцит в международном праве / Л. И. Волова. – М. : [б. и.], 1972. – 152 с.
5. Дем'яненко Б. Л. Три моделі тоталітаризму: Порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму / Б. Л. Дем'яненко. – К. : [б. в.], 2000. – 288 с.
6. Кавешников Е. М. Правовое регулирование всенародных обсуждений в СРСР / Е. М. Кавешников, М. А. Шафир // Сов государство и право. – 1988. – № 1. – С. 3–11.
7. Комарова В. В. Формы непосредственной демократии в России / В. В. Комарова. – М. : Ось-89, 1998. – 215 с.
8. Коток В. Ф. О развитии форм сочетания народного представительства с непосредственной демократией в СРСР / В. Ф. Коток // Советское государство и право. – 1960. – № 12. – С. 14–22.

9. Коток В. Ф. Понятие непосредственной демократии в советском конституционном праве / В. Ф. Коток // Вопросы социалистической конституции. – София : [б. и.], 1969. – С. 37–43.
10. Кривенко Л. Воля народу, її трансформація у державну волю: Теоретичні і конституційні питання державно-правової реформи / Л. Кривенко // Віче. – 1997. – № 9. – С. 42–59.
11. Кудинов Н. А. Вопросы непосредственной демократии / Н. А. Кудинов // Проблемы совершенствования советского законодательства в деятельности государственных органов : тез. докл. – Минск : [б. и.], 1969. – С. 28–30.
12. Кумыкин Н. Всенародный опрос (референдум) по Сталинской Конституции / Н. Кумыкин // Советское строительство. – 1937. – № 1. – С. 32–39.
13. Лукьянова Е. А. Российская государственность и конституционное законодательство в России (1917–1993) / Е. А. Лукьянова. – М. : МГУ, 2000. – 214 с.
14. Лучин В. О. Референдум в России: конституционно-правовое регулирование и практика принятия окончательных решений представительскими органами власти / В. О. Лучин, А. В. Мазуров // Право и политика. – 2003. – № 9. – С. 43–58.
15. Марченко М. Н. Референдум как форма непосредственной демократии / М. Н. Марченко // Вестн. МГУ. Сер. 11 : Право. – 1991. – № 6. – С. 3–14.
16. Питерс Б. Г. Политические институты: вчера и сегодня / Б. Г. Питерс // Политическая наука: новые направления / под ред. Р. Гудина и Х.-Д. Клингеманна ; науч. ред. рус. изд. проф. Е. Б. Шестопаля. – М. : ВЕЧЕ, 1999. – С. 218–232.
17. Погорілко В. Ф. Референдуми в Україні: історія та сучасність / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : [б. в.], 2000. – 248 с.
18. Сафаров Р. А. Институт референдума в условиях общенародного государства / Р. А. Сафаров // Советское государство и право. – 1963. – № 6. – С. 15–25.
19. Суворов В. Н. Формы непосредственной демократии в развитом социалистическом обществе / В. Н. Суворов // Конституция СССР и вопросы теории советского государственного права : сб. науч. тр. – М. : [б. и.], 1981. – С. 73–81.
20. Федоренко В. Референдум чи опитування: повернімося у 1991 рік / В. Федоренко // Віче. – 1998. – № 7. – С. 133–142.

Стаття надійшла до редколегії
17.10.2012 р.

УДК 323.39:008

В. М. Пахолук – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Риси політичної культури сучасної української еліти в контексті теорії еліт В'ячеслава Липинського

*Роботу виконано на кафедрі політології
ВНУ ім. Лесі Українки*

В статті розглянуто науковий підхід В. Липинського до означення категорії «еліта». Проаналізовано політико-культурні риси сучасної політичної еліти в Україні через призму теоретичного доробку В. Липинського.

Ключові слова: еліта, національна аристократія, нація, держава.

Пахолук В. М. Особенности политической культуры современной украинской элиты в контексте теории элит Вячеслава Липинского. В статье рассмотрен научный подход В. Липинского к определению категории «элита». Проанализированы политико-культурные черты современной политической элиты Украины сквозь призму теоретического наследия В. Липинского.

Ключевые слова: элита, национальная аристократия, нация, государство.

Pakholok V. M. Features of Modern Ukrainian Political Culture in the Context of the Theory Elite Vyacheslav Lipinsky. In the article the scientific approach Lypynski to denote the category of «elite». Analysis of political and cultural features of the present political elite in Ukraine through the prism of the theoretical works of the Lipinsky.

Key words: elite, national aristocracy, nation, state.

© Пахолук В. М., 2012